

lis, id est anno Christi 795. Anno vero insequenti alia invenitur Theganbaldi Liudgero abbati, uti et plures aliæ, inscripta : quod argumentum est jam tum monachos quosdam eo in loco exstitisse, et Liudgerum ipsis præfuisse. Monasterium postea dictum est sancti Salvatoris et sancti Liudgeri ob celebritatem viri sancti ibidem sepulti. Hinc Werthinenses Vitæ Surianæ auctores in prologo, etiam Alfridi, dicuntur. « Fratres in cœnobio sancti Salvatoris et sancti Liudgeri degentes ; » quæ verba perperam de trajectensi sancti Salvatoris monasterio Jacobus Gerardus Vossius interpretatus est in lib. de Historicis Latænis. Hactenus subsistit istud cœnobium sub Bursfeldensi congregatione.

8. Subsistit etiam Helmenstadiense in ducatu Brunswicensi, a conditore suo sancti Liudgeri dictum, vulgo *Sant-Ludigaris clooster*, quod Liudgerus « in paterna hæreditate » construxit, veluti receptum quemdam, in quo eundem ex prædicationis labore fatigatus sese recreabat. Hujus monasterii meminit Witmarus Merseburgensis episcopus in Chronici libro iv. Exstat apud Henricum Meibomium post Witichindi *Annales diploma quoddam Ottonis Magni imperatoris*, quo nonnullas decimas monachis ejus loci concedit rogatu Bernardi episcopi Halverstadensis, in cuius diocesi abbatia consistit, medio Brunswigam inter et Magdeburdum itinere, in suburbio Helmenstadii.

9. Locus ubi nunc Monasterium (Munster) urbs episcopalis sita est, olim dictus est Mimigarnæford, Mimigarnæford, et Mimigarnevord. Iste erecta per Carolum Magnum episcopalis sedes, cui primus præfectus est Liudgerus. Id factum anno 802, uti socii Bollandiani deducunt ex variis monumentis, in quibus Liudgerus abbas nominatur usque ad annum 833 Caroli Magni, qui in annum Christi 801 incidit. Ecclesiam eo in loco condidit vir sanctus, et « monasterium sub regula canonica Christo famulantium, » ut scribit Alfridus in lib. i num. 20. Ab eo monasterio nomen sæculo et celebritas loco accessit. Mistam fuisse istic ex canonicis et monachis congregationem principio exstitisse existimo : et clericos quidem « habitu canonico » usos, « regula vixisse monastica, » uti factum Bremæ Adamus refert, verisimillimum est. Porro monachos etiam aut solos, aut certe canonicos permistos ab initio fuisse colligo non tantum ex propensa Liudgeri in nostros voluntate, sed etiam ex testimonio Alfridi, qui Hildradum monachum et diaconum nostrum, id est Mimigarnæfordensis Ecclesiæ diaconum vocat in lib. ii, cap. 12. Idem in

* Frustra hanc epistolam apud Surium, in Actis Sanctorum, tom. I Martii, pag. 84, exquisivimus, et alibi ubi exstantem illam indicat Fabricius, Bibliothecæ

prologo suo Thiatbaldum Liudgeri « presbyterum » laudat, quem auctor Browerianus Werthinensis cœnobii monachum fuisse satis innuit in lib. ii, cap. 27. De trium horum monasteriorum conditione ita canunt in rhythmica Litania Werthinensés.

Fundavit Insper tria loca pariter,
Numero locorum, quo et populorum.
Werthinam, Helmenstad monachis fundaverat
De proprietate vel hereditate :
Et episcopium dictum Monasterium.

Et infra alia etiam condidisse fertur.

Condidit antiqua etiam claustricula
Iste conversorum, filie conversarum.

10. Ex his quæ hactenus dicta sunt, Liudgeri vitæ series sic ordinari potest. Is sub annum Christi 758 Gregorio abbati Trajectensi commissus ab eoque torisus ; postea in Angliam trajectit ad scholam Alcfini post mortem Egherti Eboracensis archiepiscopi, quæ anno 766 contigit. Tum diaconus factus, Trajectum revertit. Dehinc in Angliam iterum reversus circiter annum 772, post biennium rediit ad Gregorium abbatem, qui anno fere 776 decessit. Eodem anno Alfbrius in locum Gregorii susceptus ordinatur episcopus ; Liudgerus sacerdos, qui Frisis verbum Dei prædicavit per annos fere septem. Anno 784, sævientie Witichindi in Christianos procella, Liudgerus adit Romam, et impetratis ab Adriano papa reliquiis Casinum secedit, ibi moratus annos duos et dimidium. Anno 787 ad Frisiorum conversionem destinatus a Carolo Magno, locum opportunum quaerit condendo monasterio, cuius fundamenta Werthinæ jecit sub annum 795. Episcopus factus anno 802, decessit vii Kal. Aprilis anni 809, secundum calculum recentiore, id est sub finem anni præcedentis secundum veterem.

11. Ad scripta ejus quod attinet, composuit librum de Vita venerabilium ejus doctorum, Gregorii scilicet et Albrici : quò in libro « primordia sancti Bonifacii adventus atque ordinationis, quæ fuerant in alio opusculo de Vita Bonifacii prætermissa, pulchro sermone conscripsit, » inquit Alfridus in lib. ii, num. 6. Præter eum libellum, an aliquod scriptum reliquerit, incertum ; nam « epistola de canonizatione (quam vocant) sancti Suidberti, et alia id genus, Liudgero attributa, spuria esse probatum est in Elbogio sancti Suidberti in seculi iii parte 1. Cæterum Liudgerus, « etsi omnes linguas non nosset ; Theoticam tamen et Latinam (ne plures dicamus), id est barbaram et Romanam, non ignoravit, » ut legitur in Vita Suriana.

cæ med. et inf. Lat. tom. IV, pag. 277. Incomperta ergo et ignota nobis remansit. BRR.

VITA SANCTI GREGORII

ABBATIS ET RECTORIS ECCLESIE TRAJECTENSIS AD RHENUM,

AUCTORE S. LUDGERO

MIMIGARDEFORDENSI EPISCOPO, IPSIUS GREGORII DISCIPULO.

(Ex Mabill., *ibid.*)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Vitam sancti Gregorii abbatis, administratoris Ecclesiæ Trajectensis (Utrecht) ad Rhenum, a sancto Ludgero episcopo Mimigardefordensi ipsius discipulo scriptam fuisse, docet in primis Alfridus episcopus in sancti Ludgeri Actis : « Erat sanctus Ludgerus, inquit, in Scripturis sacris non mediocriter eruditus, sicut in libro ab eo composito de Vita venerabilium

D ejus doctorum, Gregorii scilicet et Albrici, aperte probatur. Sed et primordia sancti Bonifacii adventus atque ordinationis quæ fuerant in alio opusculo (scilicet sancti Willibaldi) prætermissa, pulchro sermone ipse conscripsit. » Quæ omnia sanctus Ludgerus exsequitur in subjecto libro, quem Christophorus Browerus anno 1619 vulgavit notationibusque illustravit : cuius libri aliquot fragmenta jam ediderat Nicolaus Serarius in Historiæ Moguntinæ lib. iv.

S. Gregorii gesta perstringunt Joannes de Beka et A Willelmus Heda in Historia Trajectensi, et Joannes Gerbrandus in Chronici Belgici lib. vi.

2. Gregorium monachum ac monachorum Patrem seu abbatem fuisse argumenta non pauca persuadent, tametsi in subjectis ipsius Actis nulla monasticæ professionis mentio fiat. Quippe is adolescens rudis et litterarum expertus sancto Bonifacio adhesit, institutusque videtur in monasticis rebus, sive in comitatu Bonifacii et sociorum monachorum, sive in cœnobio Ordorfensi, quod primum sanctus Bonifacius ædificasse dicitur; sive in Fritislarienti. Nam in monasteriis ab ipso conditis pueros fuisse educatos, patet ex epistola 17, in qua jubet ut post mortem Wigberti abbatis Fritislarientis « Wigbertus presbyter et Megingordus diaconus magistri sint infantium. » Certe Gregorius in Ecclesia Trajectensi abbas et Pater fuit monachorum, quos ipse instituebat informabatque. Sic enim auctor libri de Vita sancti Liudgeri apud Browerum cap. 6. Gregorius Ludgerum « paterna in monachorum monasterio sollicitudine erudiisse » fertur. Quo spectat etiam illud Alfridi in eadem Vita : « Illi (parentes scilicet Liudgeri) commendaverunt eum viro venerabili Gregorio, discipulo et successori sancti Bonifacii martyris Domino nutriendum : qui libenter eum suscepit, et comperta sagacitate pueri studiose illum erudiebat. Crevit itaque Ludgerus proficiens in timore Domini : et deposito seculari habitu (*notanda hæc verba*) in Trajecto monasterio totum se contulit ad studium artis spiritualis. Unde Patri Gregorio et cæteris tanto dignior et acceptior, quanto fuit et monasticis eruditionibus illustrior, » quas tamen Casini necdum vivente Gregorio didicerat, sed in cœnobio Trajectensi. Et quidem monachos in Trajectensi Ecclesia a sancto Villibrordo instituta primum existisse, dubitare nos non sinunt antiqua principum Francorum instrumenta in gratiam ejusdem Ecclesiæ, a Joanne de Beka et Willelmo Heda relata : quæ licet in nonnullis interpolata, suspecta sane iis in locis esse non debent, in quibus monachorum Ecclesiæ Trajectensis fit mentio; siquidem jam a multis sæculis monachi cesserunt canonicis, a quibus ea in gratiam Monachorum subornata fuisse suspicari non licet. Dubitat nihilominus Browerus, « num simile quid fuerit in Ecclesia Trajectensi, quale de sancto Anshario Bremensi episcopo legitur, qui Bremæ congregationem sanctorum virorum instituit : qui, ut Adamus memoriæ prodidit, habitu quidem usi canonico, regula vivebant monastica, genere quodam miscellaneo medioque. » Verum Adamus Bremensis canonicus clericos Bremenses nusquam monachos (quod de Trajectensibus dicitur), sed « canonicos » appellat. Certe Joannes a Leidis in Chronici Belgici lib. iv, cap. 4, referens diploma Caroli Magni pro Ecclesia Trajectensi, exprimit utrumque nomen monachorum et canonicorum.

3. Cæterum Gregorius nunquam episcopus aut archiepiscopus fuit, contra quam scriptores Trajectenses Joannes de Beka et Willelmus Heda sentiunt; sed presbyter duntaxat et abbas. Quippe sanctus Ludgerus in Vita sequenti, num. 20, Gregorium morbo extremo correptum, « abbatem et præceptorem » suum vocat. Consentient Alfridus alique scriptores in Actis sancti Ludgeri. « Non enim fuerat, inquit Alfridus, idem Gregorius ad gradum episcopalem ordinatus, sed presbyterii perseveravit in gradu. » Et Anonymus apud Browerum : « Commendaverunt Liudgerum cuidam Gregorio grandium meritum viro, qui discipulus simulque successor sancti martyris Bonifacii, Trajectensi sedi presbyter episcopi vice præfuit. » Huc spectat Lulli Mogontiacensis episcopi epistola ^a, inscripta Gregorio, « duplici presbyteratus abbatique honore decorato, » in qua Lullus, tametsi « ætate junior, » egregia dat

monita Gregorio, quem « charum collegam et præceptorem pium » vocat : in his, « ut in hac temporali potestate et terrestri ditione, qua auctore Deo, inquit, jam nunc uteris, Dominicæ sententiæ semper memor sis, sonantis : *Regnum meum non est de hoc mundo,* » etc.

PROLOGUS AUCTORIS.

1. Sacrarum Scripturarum præceptis monemur, ut diligamus Dominum ex toto corde, diligamus et proximum tanquam nos ipsos : et ut illos proximos nostros veraciter arbitremur, qui spiritalibus magis intenti sunt quam carnalibus, atque ad eorum se promissa usque in diem novissimum piis operibus præparare non cessant : quos non carnalis generatio extollit inaniter, sed spiritalis regeneratio fructificare facit et proficere. Charitas ista quamvis omnibus domesticis catholicæ fidei quæ per dilectionem operatur, maxime tamen sanctis Patribus et præpositis nostris exhibenda est, sicut sanctus Apostolus adhortatur dicens : *Rogo vos, fratres, ut noveritis eos qui laborant inter vos, et præsumunt vobis in Domino et monent vos, ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum, pacem habete cum eis (I Thess. v).* Quæ est ista notitia qua præpositos nostros plus cæteris nosse præcipimur, nisi ut eis et viventibus debitum honorem et obsequium sincera intentione impendamus; et eorum pia et profutura exempla post obitum illorum non solum a memoria nostra nunquam recedant, sed ea etiam ad aliorum ædificationem indesinenter sermonibus repetere et dilatare non cessemus? quatenus id veraciter fieri valeat quod idem Apostolus alio loco de ipsis spiritalibus Patribus nostris hortatur et dicit : *Quorum insuetas exitum conversationis, imitamini fidem (Hebr. xiii)*; ut qui in præsentī mortalitate vestigia illorum et exempla et mente retinemus et actu, in futura immortalitate, secundum Evangelii dictum (*Matth. xxv*), gaudium Domini nostri simul cum eis mereamur intrare. Ad illud pervenientes, dum largiente gratuita gratia Christi intraverimus felicitatem perennem, nemo tollet a nobis in sempiternum : quoniam ad illud in initio, pio Conditoris proposito conditum sumus, et post lapsum primi hominis in mortem, Redemptoris nostri misericordī visitatione ad idem revocati, ad quod perventuri in die novissimæ necessitatis, si certissima spe in diebus mortalitatis hujus, et hortamenta sequimur spiritualium Patrum, et semper nobis maxima gaudendi causa sit ipse Deus. Igitur quoniam ut dixi clare testimoniis sanctæ Scripturæ, spiritalibus Patribus honorem merito impendendum, et post præcepta Dominica eorum jussis nihil præferendum; paucis jam aperire curabo, ob cujus reverentiam et dignam memoriam, hanc præfatiunculam præmiserim, pauca de innumeris benefactis ejus donante gratia Christi et meritis ipsius suffragantibus scribere incipiens.

INCIPIT VITA.

^a 2. Est enim mihi sermo iste de domno Gregorio

^a Hanc epistolam videsis inter opera Lulli Moguntiacensis, Patrologiæ tom. XCVI, col. 821.

abbate et præceptore meo ab infantia : qui de nobili stirpe Francorum a progenitus, nobilitate morum et sapientiæ documentis nobilitatem sæculi ornavit ac superavit. Quam utique spiritualem nobilitatem et prudentiam assecutus est a sancto martyre Bonifacio archiepiscopo et magistro suo : qui in diebus nobilissimi principis Francorum regis Carli de Britannia et gente Anglorum clarissimum quoddam sidus Franciam veniens, sub regibus Carlmanno et Pippino ejusdem regis Carli gloriosissimis filiis, quasi sol rutilans in sanctitate, expandit radios virtutis suæ et prædicationis, omniaque prope regna vivens in corpore largissimis dapibus doctrinæ suæ reficiens, et fide melioravit et vita. Atque post transitum suum de hoc mundo per sanctum martyrium, eadem Francorum regna per electa grana discipulorum suorum, in exemplum Dominici seminis fructificare fecit, et proficere usque in hodiernum diem. Inter quos beatus Gregorius columna Ecclesiæ Dei inventus est : qui in diebus religiosissimi regis Pippini succedens magistro, genti Fresonum missus est prædicator : cui magistro et Bonifacio martyri beatus Gregorius hoc modo adhærere cœpit et discipulatum ejus subire.

3. Cum ipse electus Dei Bonifacius martyr post tredecim annos peractæ in Fresonia prædicationis, quibus in australi parte laci Almari e pauper evangelicus et propemodum solitarius sanctam sessionem suam tribus in locis peragisset, quorum vocabula tocorm sunt hæc : Primus vocatur Wyrda d, in ripa fluvii Rheii, ubi septem annis habitavit. Secundus vocatur Attingohem juxta amnem Fehta *, ubi habitavit annis tribus : quo in loco primum cœpit habere discipulum nomine Gembertum. Tertius locus appellatur Felisa, qui propior erat gentibus et paganis, ubi tribus similiter annis mansit. Post hos, inquam, tredecim annos dum admonitus a Deo ad Hassos et Turingeos orientales regiones Francorum iter agere cœpisset lucrandum Deo populorum causa, pervenit ad Palatiolum f monasterium virginum prope Treveris civitatem, in ripa fluminis Mosellæ, cui tunc præerat abbatissa nomine Addula, religiosa valde et timens Deum. Quæ cum vidisset

athletam Dei peregrinum et egentem, gratulabunda suscepit eum in nospitium suum, implens Dominicam adhortationem : *Hospes eram, et collegistis me (Matth. xxv)*. Cumque ille sacer sanctus viator Bonifacius secundum solitum morem suum missarum mysteria peregisset, ut propemodum omni die agere consuevit, sederunt ad mensam, ipse scilicet et ancilla Dei Addula abbatissa cum familia sua. Cœperunt autem ad ipsum sanctum convivium plus quam epulas, solatium sanctæ Scripturæ expetere, quo fieret fides audientium accensa, spesque et charitas renovata in Deum, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Tunc quæsitus est lector, et juxta Dei voluntatem inventus est electus puer Gregorius, qui per idem tempus nuper a schola et palatio reversus, sub laico adhuc habitu quasi quartum decimum aut decimum quintum agens ætatis annum, Dei instinctu venit ad aviam suam, id est ad matrem patris sui Albrici supradictam abbatissam Deum timentem Addulam : datusque est ei liber. Qui, accepta benedictione, cœpit legere, et juxta modum ætatis suæ bene perlegere. Intelligens vero magister sagacem mentem pueri bonamque indolem, cœpit eum consummata lectione his verbis moderate laudare et dicere : Bene legis, fili, si intelligis quæ legis. Ipse autem adhuc temporis sapiens ut parvulus, et loquens ut parvulus, se scire professus est quæ legebat. Dic mihi, inquit, quomodo intelligis quæ legis? Ipse vero repetebat ab exordio lectionem suam, volens legere sicut prius. Præceptor autem sanctus distulit eum paululum, et dixit : Non ita, fili, quæro ut dicas mihi lectionem tuam, sed secundum proprietatem linguæ tuæ, et secundum naturalem parentum tuorum loquelam edissere mihi quæ legis. Hac ille ratione convictus, confessus est quia non posset facere. Sanctus vero ait Bonifacius : Vis, fili, ut ego tibi dicam? Volo, inquit. Tunc beatus Bonifacius : Repete, ait, ab exordio lectionem tuam, et discrete lege. Quod dum faceret, exorsus est sanctus magister, et clara voce cœpit prædicare et matri et omni familiæ.

4. Quæ prædicatio ex quo fonte processerit, claret in conversione Gregorii ingeniosi pueri et sagacis,

* Trevirum fuisse aiunt. Patrem habuit Albericum, infra num. 3 memoratum, qui in testamento Adelæ abbatissæ Palatioli superius ad annum 754 relato (Patrologiæ tom. LXXXVII), ipsius Adelæ filius dicitur; Adela vero filia Dagoberti regis, Austrasiorum scilicet, uti Henschenius interpretatur. Certe Adula hic num. 3 Albrici mater, Gregorii avia appellatur. Porro apud Willelmum Hedam in Historia Trajectensi Gregorius matrem habuisse fertur sanctam Wastradem, in ecclesia Susterensi diocesis Leodicensis humatam, cujus festum celebratur xii Kalend. Augusti. De Gregorii fratribus infra num. 13.

b Nisi hos annos computes a prima sancti Bonifacii professione in Frisiam, hic numerus constare non poterit; siquidem in secunda professione per tres annos duntaxat moratus est in Frisia Bonifacius, antequam in Turingiam se conferret, ut constat ex ipsius Actis.

c Hoc est, sinus maris Germaniel inter Batavos et

Frisios hodiernos, in quem Rheii alveus orientalis cum Isala apud Campenam urbem influit, quem lacum accolæ mare Australe appellant.

d Werda oppidum, nunc Cæsaris insula, ad Rhenum, medio itinere inter Coloniam et Wasaliam, reliquiis sancti Suidberti episcopi decoratum, distinguendum a Vorda oppido Batavorum ad Rhenum itidem situm.

e Fehta annis non procul Vollenhovie oppido influit in Flevum lacum, qui Frisios a Batavis dirimit.

f In prælaudato testamento Adela dicitur accepisse locum Palatiolum a Pippino majore domus permutatione facta, ibique condidisse monasterium in honorem sanctæ Mariæ virginis et apostolorum Petri et Pauli, in quo « monacharum cœtum disciplina et regula sancti Benedicti viventium aggregavit. » Iste locus ab urbe distans passuum circiter tria millia in septentrionem, nunc mœnibus auctus, canonicorum collegio cessit.

quã non ab humana facundia, quæ frequenter ad
 tempus deludit, sed ex Spiritus sancti gratia, sec-
 undum promissum Evangelii, in modum fluminis
 aquæ vivæ de ventre fluxit doctôris (*Joan. vii*): et
 cor prudens ac docile pueri Gregorii tantâ virtute et
 velocitate penetravit, ut ad unam incogniti eatenus
 magistri exhortationem et prædicationem oblivisce-
 retur et parentum et patriæ: ipsaque hora, dum
 complexset magister sanctus prædicationem suam,
 nolens ab eo ultra disjungi, ivit ad aviam suam præ-
 dictam abbatissam venerabilem Addulam, dicens,
 se velle cum homine pergere, et ad discendos divinos
 libros discipulatum ejus subire. At ipsa, carnali af-
 fectu constricta, illico repulit eum, et omnimodis
 hoc fieri posse renuit, quia utique non nosset homi-
 nem, neque quo fret. Sed sicut scriptum est: *Aquæ
 multæ non potuerunt extinguere charitatem (Cant.
 viii)*; puer Gregorius in proposito suo permansit, et
 dixit ad Addulam aviam suam: Si non vis mihi dare
 equum ut equitare possim cum eo, pedibus ambu-
 lando absque dubio vadam cum illo. Sic ergo alter-
 cando de ignoto itinere diutius disceptabant ad invi-
 cem: sed tandem prævaluit charitas electi pueri
 Gregorii, et, ut dignum erat, carnalem amorem vicit
 dilectio spiritalis. Videns ergo famula Dei Addula,
 quia prudens erat femina, animum inflexibilem pueri,
 stedit illi pueros et equos, et dimisit eum ire a tum
 sancto magistro in opus quod compleverunt simul
 usque ad sanctum martyrium ejus. Intelligis, lector
 pius et prudens, quem secutus sit electus puer Gre-
 gorius in hoc facto, ut inconsultis parentibus omni-
 busque propinquis, et ipsa quæ præsens erat resis-
 tente avia, tam subito mutaretur. Idem enim spiritus
 videtur mihi in hoc tunc operari puero, qui aposto-
 los Christi et dispensatores mysteriorum Dei ad illud
 inflammavit ut ad unam vocem Domini, relictis re-
 tibus et patre, sequerentur Redemptorem. Contem-
 plis igitur parentibus et patriâ, omnibusque retro relictis
 quæ carnaliter blandiri poterant menti adolescentis,
 secundum Psalmistæ (*Psal. xvi*) dictum beatus puer
 Gregorius propter verba labiorum Dei secutus est
 vias duras. Durum namque erat et valde asperum,
 ut qui in patris domo multum divitis in jocis et de-
 liciis erat nutritus, unum peregrinum et pauperem
 hominem sequeretur, nesciens quo iret; et in tantum
 ei obediret, ut omnes alios homines et potentes sæ-
 culi et proprios parentes tanquam surdus non audiret,
 dummodo illius præceptis obsecundaretur in om-
 nibus. Quanta enim auctoritas lucebat jam tunc in
 futuro martyre Bonifacio, æstimare quis poterit,
 quæ cor pueri tam subita immutatione incitavit? aut
 quis ardor charitatis ad obediendum ignoto magistrò
 mentem juvenis inflammavit, ut subito oblitus sui,
 secutus sit Christi pauperem, omnis mundanæ sub-
 stantiæ inopem? Non hoc fecit amor auri et argenti,
 non cupidus prædiorum et superba jactantia, quorum

^a Id contigit anno Christi 722, cum Bonifacius,
 dimisso in Frisia Willibrordo, ad Hlassos et Thuringos
 se convertit, Gregorio jam annum quartum de-

nihil erat in causa: sed hoc fecit artifex summus,
 unus atque idem spiritus Dei, qui omnia operatur in
 omnibus, dividens singulis prout vult.

5. Tunc electi Dei iter desideratum peragentes
 venerunt Thuringiam. Porro ad augmentum boni
 sui, et ad comprobendam mentis eorum constantiam
 et longanimitatem, in tanta paupertate invenerunt
 populum illum, ut vix ibi ullus haberet unde viveret,
 nisi de longinquo parum quid colligeret, ut ad mo-
 dicum tempus sustentaret penuriam suam. Nam
 tota illa regio, in confinio paganorum rebellium po-
 sita, illò tempore incensa erat et hostili manu vas-
 tata. Quæ tamen penuria nequaquam terrere po-
 terat ministros Christi, ut ob id subterfugerent,
 quo minus annuntiarent eis omne consilium Dei:
 sed juxta exemplum apostolicum (*I Cor. iv*) coepe-
 runt laborare manibus suis quæ opus erant sibi et
 eis qui cum illis erant, atque cum illo populo in ten-
 tationibus suis firmiter permanere, et circumquaque
 prædicando invitare ad cœlestia regna. In his ergo
 studiis perseverantes, secundum formam primitivæ
 Ecclesiæ erat eis cor unum et anima una (*Act. iv*);
 et agebat Deus quotidie multiplici numero, qui salvi
 fierent in idipsum.

6. Tunc fama sancti magistri et futuri martyris
 Bonifacii cœpit dilatari per omnia orientalia regna
 Francorum. Cœpit quoque et electus adolescens
 Gregorius in discipulatu ejus proficere ætate et
 sapientia, et in tantum amabilis fieri magistro, ut
 quasi unicum filium eum diligeret, jam adiutorem
 fidelem illum habens in omni opere bono. Hic autem
 tantus profectus electorum Dei non est initiatus per
 opulentiam et mundanas delicias, neque per securi-
 tatem et prosperitatem vitæ mortalis, sed in fame,
 et nuditate, et laboribus multis. In quibus omnibus
 et opere manuum vivere cogebantur, et nonnunquam
 vicinam paganorum persecutionem ob metum mortis
 cum populo simul in civitatem fugere, ibique in arto
 pane et angustiis per dies plures habitare, donec
 collecta multitudine suas cives manu validiore eos
 iterum effugarent. Hoc ergo certamen quoniam per
 innumerous vicos inter paganos et Christianos gere-
 batur, idcirco hinc et inde magna pars regionum il-
 larum redacta erat in solitudinem. In tam forti
 autem et periculosa in diebus illis decertatione, in
 tanta pugna et perturbatione dimicantium populo-
 rum, electus pastor Bonifacius nunquam cessare
 potuit a custodia et instructione gregis sui: verum
 tanto fuit constantior et paratior pro ovibus suis
 animam suam ponere, quanto rabiem luporum fre-
 quentius vidit et atrocius imminere. Similiter et fi-
 delis discipulus ejus Gregorius adiutor infatigabilis
 in opere Dei cum magistro permansit in custodia et
 educatione gregis Christi, factus secundus pastor.

7. Eo usque autem hæc ita gerebantur, donec per
 gratiam Christi triumpharet Christiana manus, et

cimum prætervecto, qui proinde anno Christi 708
 natus est.

pax plena Dei Ecclesiis redderetur. Et erant magis ac magis crescentes ac proficientes in opere Domini, sicut in presentiarum cernitur, considerantibus regiones illas. Sed quid nos miseri, pigri et inertes, in pace Ecclesiae Dei dicturi sumus, qui non gregis lucra, sed commoda nostra semper quaerentes, vix unquam in custodia ovium contra rabiem luporum vel unum latratum minimi sermonis emitimus? qui, sicut dixi, in pace Ecclesiae pigri sumus et somnolenti in custodia gregis, in lucris vero carnalibus nimium strenni et pervigiles. Isti autem de quibus loquimur, in tanta perturbatione et bellorum certamine, non solum in sui intima et casta custodia mundis cordibus permanserunt, sed etiam in lucro gregis et discipulorum documentis tanta benedictione Dei dilatati sunt, et propria vigilantia per Dei adjutorium multiplicati.

3. Tunc priores et prudentiores Francorum, qui electum Dei martyrem Bonifacium ejusque discipulos venerabilem Gregorium et socios ejus in tanta virtute operum et fortitudine constantiae nosse et intelligere potuerunt; coeperunt eis et sua offerre diligentius de die in diem, et laudem tantae beatitudinis et unitatis apud regem Francorum seilicet Carolum non celare. Coepitque et ipse rex virtum Dei Bonifacium velle videre, jussitque eum venire ad se. Qui cum venisset; non statim in initio honore sibi condigno receptus est a rege, sed sic competenter dilatus: quia fuerant quidam pseudo-doctores et adulatores, qui famam sancti viri et discipulorum ejus obfuscare et impedire conati sunt apud regem. Verum tamen ex illo die crevit amor et honor hominis Dei et discipulorum ejus apud omnes, qui fidem illorum et vitam scire et investigare interitus desiderabant: et juxta dictum Evangelii, justificata est sapientia a filiis suis (Luc. vii). Redierunt electi Dei iterum ad sua, et in cepto opere sine ulla haesitatione permanentes in Thuringis et in Hassis; ubi tunc temporis maxime opus erat doctrina illorum ob vicinitatem paganorum et indoctam plebem. Ibi que coeperant ab offerentibus propter amorem Dei et salutem animarum suarum modica loca territoriaque suscipere, et in eis ecclesias construere, et in hoc quoque opere, sicut et in praedicatione sua, cum benedictione Dei multum proficere: de quibus locis est unus in Thuringia, nomine Erpesford, et alius in Hassis, Frideslar, cum caeteris multis, quos initiaverunt electi Dei, et extolere in vino. Tunc creverunt loca divitiis, et vineis et agris discipulorum; ac virtute operum proficiebat. Grevit etiam beatus adulescens Gregorius cum sub

A magistro in omni operum virtute et decore sapientiae divinae, secundum formam magistri, a quo didicerat. Et sic in his omnibus, secundum Psalmistam dictum (Psal. LXXIII), qui electis Dei legem dedit in virtute operum, dedit et benedictionem in multiplicatione et profectu discipulorum; et sic ibant de virtute in virtutem, quotidie in melius proficientes et crescentes in omni opere bono.

9. Interea, dum haec ita geruntur ab electis Dei Bonifacio et discipulis ejus, successerunt in regno patri Carolo religiosi filii Carlmannus et Pippinus, patre debitum universe carnis solvente et transiente de hoc mundo. Tunc pii filii patri succedentes in regnum, quia eis undique per gratiam Christi major quies erat largita bellorum quam fuisset patri, coeperunt in regno suo, inspirante Deo, religionis officia intentius quaerere et meliorare. Coepit et hoc audire beatus Bonifacius futurus martyr et discipuli ejus, coeperuntque frequentius approximare palatio quam fecissent, et loqui cum regibus, et praedicare secundum datam sibi a Deo gratiam populum Dei in ipso palatio. Et in tantam gratiam venerunt apud reges supradictos et omnem populum Francorum, ut omnes una voce dicerent et concordarent, beatum Bonifacium dignissimum esse episcopatu et omni honore, exceptis illis pseudo-doctoribus et adulatoribus, quos superius dixi: qui et eum interficere aliquando moliti sunt; sed non dimisit eum Dominus protector ejus venire in malevolas manus eorum, donec annuntiaret, secundum dictum Psalmistam (Psal. LXX), brachium et potentiam Dei generationi quae ventura erat. Igitur ipsi soli coeperunt contradicere et eum blasphemare quantum potuerunt, atque affirmare, non esse eum dignum episcopatu, quod peregrinus erat. In tantum erant tunc sanioris consilii laici quam clerici, videntes sapientiam Dei et gratiam esse in homine illo, ut quo amplius perversissimi illi, non dico episcopi, quibus nomen illud datum est immerito, eum vituperare conati sunt, tanto amplius diligeretur ab omnibus, et laudibus efferretur, quoad usque in certamen venirent eorum regibus et coram universo senatu populi Francorum. Sed quid opus est dicere de illa disceptatione quam habuerunt tunc ad invicem, illi scilicet perversissimi, quos nominare nolo, ex una parte; et sanctus Bonifacius ex altera cum discipulis suis Gregorio et sociis ejus; dum confusi, et reluti ab omni senatu et ab ipsis regibus, inde discederent adversarii, et sanctus Bonifacius futurus martyr ad hoc perveniret, ut absque ullius contradictione, una omnium voce, egeretur in episcopatum sublimem: literis tribuendum est.

a Et tamen Carolum Tuditem fuisse Bonifacio, et eum in conspectum admisisse, constat ex epistola ipsius Caroli, quae est inter Bonifacianas 82, episcopo, dicitur, comitibus, vicariis, domesticis, aliisque regni Francorum optimatibus directa cum hoc exordio: Cognoscatis qualiter apostolicas viria Christo Pater Bonifacius episcopus ad nos venit, et nobis suggestit quod sub nostro mundeburgio vel defensione eum accipere debemus, etc., quod tamen etiam commendatitius Gregorii papae ad Carolum

b Fortean Clemente et Aidelberto, pessimis hereticis, de quibus in Actis sancti Bonifacii, nisi quod auctor etiam episcopus notat infra, an Virgilium quem Bonifacius apud Zachariam accusavit, in vasti episcopatus, ex lib. ii Othloni cap. 9, et Clemens se episcopum vendidit, ibid. cap. 4. Huc spectat concilium Romanum ibidem, et Bressionense, in quo Aidelbertus et Clemens damnati sunt, etc.

quã non ab humana facundia, quæ frequenter ad tempus deludit, sed ex Spiritus sancti gratia, secundum promissum Evangelii; in modum fluminis aquæ vivæ de ventre fluxit doctôris (Joan. vii) : et eor prudens ac docile pueri Gregorii tantâ virtute et velocitate penetravit, ut ad unam incogniti eatenus magistri exhortationem et prædicationem oblivisceretur et parentum et patriæ : ipsaque hora, dum complesset magister sanctus prædicationem suam, nolens ab eo ultra disjungi, ivit ad aviam suam prædictam abbatissam venerabilem Addulam, dicens, se velle cum homine pergere, et ad discendos divinos libros discipulatum ejus subire. At ipsa, carnali affectu constricta, illico repluit eum, et omnimodis hoc fieri posse renuit, quia utique non nosset hominem, neque quo fret. Sed sicut scriptum est : *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem* (Cant. viii) ; puer Gregorius in proposito suo permansit, et dixit ad Addulam aviam suam : Si non vis mihi dare equum ut equitare possim cum eo, pedibus ambulando absque dubio vadam cum illo. Sic ergo altercando de ignoto itinere diutius disceptabant ad invicem : sed tandem prævaluit charitas electi pueri Gregorii, et, ut dignum erat, carnalem amorem vicit dilectio spiritalis. Videns ergo famula Dei Addula, quia prudens erat femina, animum inflexibilem pueri, tedit illi pueros et equos, et dimisit eum ire a tum sancto magistro in opus quod compleverunt simul usque ad sanctum martyrium ejus. Intelligis, lector pius et prudens, quem secutus sit electus puer Gregorius in hoc facto, ut inconsultis parentibus omnibusque propinquis, et ipsa quæ præsens erat resistente avia, tam subito mutaretur. Idem enim spiritus videtur mihi in hoc tunc operari puero, qui apostolos Christi et dispensatores mysteriorum Dei ad illud inflammavit ut ad unam vocem Domini, relictis rebus et patre, sequerentur Redemptorem. Contemplitus igitur parentibus et patriâ, omnibusque retro relictis quæ carnaliter blandiri poterant menti adolescentis, secundum Psalmistæ (Psal. xvi) dictum beatus puer Gregorius propter verba labiorum Dei secutus est vias duras. Durum namque erat et valde asperum, ut qui in patris domo multum divitis in jocis et deliciis erat nutritus, unum peregrinum et pauperem hominem sequeretur, nesciens quo iret; et in tantum ei obediret, ut omnes alios homines et potentes sæculi et proprios parentes tanquam surdus non audiret, dummodo illius præceptis obsecraretur in omnibus. Quanta enim auctoritas lucebat jam tunc in futuro martyre Bonifacio, æstimare quis poterit, quæ cor pueri tam subita immutatione incitavit? aut quis ardor charitatis ad obediendum ignoto magistro mentem juvenis inflammavit, ut subito oblitus sui, secutus sit Christi pauperem, omnis mundanæ substantiæ inopem? Non hoc fecit amor auri et argenti, non cupido prædiorum et superba jactantia, quorum

^a Id contigit anno Christi 722, cum Bonifacius, dimisso in Frisia Willibrordo, ad Hassos et Thuringos se convertit, Gregorio jam annum quartum de-

nihil erat in causa : sed hoc fecit artifex summus, unus atque idem spiritus Dei, qui omnia operatur in omnibus, dividens singulis prout vult.

5. Tunc electi Dei iter desideratum peragentes venerunt Thuringiam. Porro ad augmentum boni sui, et ad comprobendam mentis eorum constantiam et longanimitatem, in tanta paupertate invenerunt populum illum, ut vix ibi ullus haberet unde viveret, nisi de longinquo parum quid colligeret, ut ad modicum tempus sustentaret penuriam suam. Nam tota illa regio, in confinio paganorum rebellium posita, illo tempore incensa erat et hostili manu vastata. Quæ tamen penuria nequaquam terrere poterat ministros Christi, ut ob id subterfugerent, quo minus annuntiarent eis omne consilium Dei : sed juxta exemplum apostolicum (I Cor. iv) ceperunt laborare manibus suis quæ opus erant sibi et eis qui cum illis erant, atque cum illo populo in tentationibus suis firmiter permanere, et circumquaque prædicando invitare ad cœlestia regna. In his ergo studiis perseverantes, secundum formam primitivæ Ecclesiæ erat eis cor unum et anima una (Act. iv); et augebat Deus quotidie multiplici numero, qui salvi fierent in idipsum.

6. Tunc fama sancti magistri et futuri martyris Bonifacii cœpit dilatari per omnia orientalia regna Francorum. Cœpit quoque et electus adolescens Gregorius in discipulatu ejus proficere ætate et sapientia, et in tantum amabilis fieri magistro, ut quasi unicum filium eum diligeret, jam adiutorem fidelem illum habens in omni opere bono. Hic autem tantus profectus electorum Dei non est initiatus per opulentiam et mundanas delicias, neque per securitatem et prosperitatem vitæ mortalis, sed in fame, et nuditate, et laboribus multis. In quibus omnibus et opere manuum vivere cogebantur, et nonnunquam vicinam paganorum persecutionem ob metum mortis cum populo simul in civitatem fugere, ibique in arto pane et angustiis per dies plures habitare, donec collecta multitudine suas cives manu validiore eos iterum effugarent. Hoc ergo certamen quoniam per innumeros vicos inter paganos et Christianos gerebatur, idcirco hinc et inde magna pars regionum illarum redacta erat in solitudinem. In tam forti autem et periculosa in diebus illis decertatione, in tanta pugna et perturbatione dimicantium populorum, electus pastor Bonifacius nunquam cessare potuit a custodia et instructione gregis sui : verum tanto fuit constantior et paratior pro ovibus suis animam suam ponere, quanto rabiem luporum frequentius vidit et atrocius imminere. Similiter et fidelis discipulus ejus Gregorius adjutor infatigabilis in opere Dei cum magistro permansit in custodia et educatione gregis Christi, factus secundus pastor.

7. Eo usque autem hæc ita gerebantur, donec per gratiam Christi triumpharet Christiana manus, et

cimum prætervecto, qui proinde anno Christi 708 natus est.

pax plena Dei Ecclesiis redderetur. Et erant magis ac magis crescentes ac proficientes in opere Domini, sicut in presentiarum cernitur; considerantibus regiones illas. Sed quid nos miseri, pigri et inertes, in pace Ecclesiae Dei dicturi sumus, qui non gregis lucra, sed commoda nostram semper quaerentes, vix unquam in custodia ovium contra rabiem luporum vel unum latratum minimi sermonis emittimus? qui, sicut dixi, in pace Ecclesiae pigri sumus et somnolenti in custodia gregis, in lucris vero carnalibus nimium strenui et pervigiles. Isti autem de quibus loquimur, in tanta perturbatione et bellorum certamine, non solum in sui intima et casta custodia mundis cordibus permanserunt, sed etiam in lucro gregis et discipulorum documentis tanta benedictione Dei dilatati sunt, et propria vigilantia per Dei adiutorium multiplicati.

8. Tunc priores et prudentiores Francorum, qui electum Dei martyrem Bonifacium usque discipulos venerabilem Gregorium et socios ejus in tanta virtute operum et fortitudine constantem nosse et intelligere potuerunt; coeperunt eis et sua offerre diligentius de die in diem, et laudem tantae beatitudinis et unitatis apud regem Francorum seilicet Carolum non celare. Coepitque et ipse rex virum Dei Bonifacium velle videre, iussitque eum venire ad se. Qui cum venisset; non statim in initio honore sibi condigno receptus est a rege, sed sic competenter dilatus: quia fuerant quidam pseudo-doctores et adulatores, qui famam sancti viri et discipulorum ejus obfuscare et impedire conati sunt apud regem. Verum tamen ex illo die crevit amor et honor hominis Dei et discipulorum ejus apud omnes, qui fidem illorum et vitam scire et investigare interitus desiderabant: et juxta dictum Evangelii, justificata est sapientia a filiis suis (Luc. vii). Redierunt electi Dei iterum ad sua, et in exempto opere sine ulla hesitatione perambulant in Thuringis et in Hassis; ubi tunc temporis maxime opus erat doctrina illorum ob vicinitatem paganorum et indoctam plebem. Ibi que coeperunt ab offerentibus propter amorem Dei et salutem animarum suarum modica loca territoriaque suscipere, et in eis ecclesias construere, et in hoc quoque opere, sicut et in praedicatione sua, cum benedictione Dei multum proficere: de quibus locis est unus in Thuringia, nomine Erpesford, et alius in Hassis, Frideslar, cum ceteris non numeris, quos initiaverunt electi Dei, et extollere ecclesiam vino: Tunc creverunt loca divinitus creverunt vineis discipulorum; ac virtute operum proficiebat. Grevit etiam beatus adulescens Gregorius cum suis

Et tamen Carolum Tuditem favisse Bonifacio, et eum in conspectum admisisse, constat ex epistola ipsius Caroli, quae est inter Bonifacianas 52, episcopale, dicitur, comitibus, vicariis, domesticis, aliisque regni Francorum optimatibus directis cum hoc exordio: Cognoscatis quod alter apostolicus vir in Christo Pater Bonifacius episcopus ad nos venit, et nobis suggestit quod sub nostro mundeburgio vel defensione cum recordari debemus, et cetera, quae tamen etiam commendatitius Gregorii papae ad Carolum

A magistro in omni operum virtute et decore sapientiae divinae, secundum formam magistri, a quo didicerat. Et sic in his omnibus, secundum Psalmistam dictum (Psal. lxxxiii), qui electis Dei legem dedit in virtute operum, dedit et benedictionem in multiplicatione et profectu discipulorum; et sic ibant de virtute in virtutem, quotidie in melius proficientes et crescentes in omni opere bono.

9. Interea, dum haec ita geruntur ab electis Dei Bonifacio et discipulis ejus, successerunt in regno patri Carolo religiosi filii Carlmannus et Pippinus, patre debitum universae carnis solvente et transiente de hoc mundo. Tunc pii filii patri succedentes in regnum, quia eis undique per gratiam Christi major quies erat largita bellorum quam fuisset patri, coeperunt in regno suo, inspirante Deo, religionis officia intentius quaerere et meliorare. Coepit et hoc audire beatus Bonifacius futurus martyr et discipuli ejus, coeperuntque frequentius approximare palatio quam fecissent, et loqui cum regibus, et praedicare secundum datam sibi a Deo gratiam populum Dei in ipso palatio. Et in tantam gratiam venerunt apud reges supradictos et omnem populum Francorum, ut omnes una voce dicerent et concordarent, beatum Bonifacium dignissimum esse episcopatu et omni honore, exceptis illis pseudo-doctoribus et adulatoribus, quos superius dixi: qui et eum interficere aliquando moliti sunt; sed non dimisit eum Dominus protector ejus venire in malevolas manus eorum, donec annuntiaret, secundum dictum Psalmistam (Psal. lxx), brachium et potentiam Dei generationi quae ventura erat. Igitur ipsi soli coeperunt contradicere et eum blasphemare quantum potuerunt, atque affirmare, non esse eum dignum episcopatu, quod peregrinus erat. In tantum erant tunc sanioris consilii laici quam clerici, videntes sapientiam Dei et gratiam esse in homine illo, ut quo amplius perversissimi illi, non dico episcopi, quibus nomen illud datum est immerito, eum vituperare conati sunt, tanto amplius diligeretur ab omnibus, et laudibus efferretur, quotiesque in certamen venire coram regibus et totam universam senatum populi Francorum. Sed quid opus est dicere de illa disceptatione quam habuerunt tunc ad vicem, illi scilicet perversissimi, quos nominare nolo, ex una parte; et sanctus Bonifacius ex altera cum discipulis suis Gregorio et sociis ejus; dum confusi, et refutati ab omni schama et ab ipsis regibus, inde discederent adversarii, et sanctus Bonifacius futurus martyr ad hoc perveniret, ut absque ullius contradictione, una omnium voce egeretur in episcopatum submissis

litteris tribuendum est.

Fortean Clemente et Aldeberto, pessimis haereticis, de quibus in Actis sancti Bonifacii, nisi quod auctor etiam episcopus notat intra an. Virgilium, quem Bonifacius apud Zachariam accusavit in actu episcopatus, ex lib. ii. Othloni cap. 9. et Clemens se episcopum vendidit, ibid. cap. 4. Huc spectat concilium Romanum ibidem; et Plessionense, in quo Aldebertus et Clemens damnati anno 1121.

mum gradum, et Maguntia metropolitana Ecclesia ei daretur a regibus providenda et regenda ^a. Ex eo die quantum claruerit sapientia ipsius omni regno Francorum, quantasque synodos cum religiosis regibus ad correctionem populi postea instituisset, non in isto opusculo modo dicendum est, dum in modum solis effulserit in templo Dei, ac prædicatione sua et exemplis omnes nebulas effugarit infidelitatis et hæreticæ pravitatis: quoniam et ista omnia in libello de passione ipsius scripto plene et lucide manifestantur.

10. Ad hæc autem universa non modice adjutus est ab electis discipulis suis, post magistrum clarissimis prædicatoribus et columnis Ecclesiæ Dei: quorum unusquisque civitatem et regionem suam, sicut Lucifer mane oriens, illuminavit exemplis. Et doctrina sua beatus Gregorius Trajectum [*Utrecht*], antiquam civitatem, et vicum famosum Dorstad ^b cum illa irradiavit parte Fresoniæ, quæ tunc temporis Christianitatis nomine censebatur. Idem usque in ripam occidentalem fluminis quod dicitur Lagbeki, ubi confinium erat Christianorum Fresonum ac paganorum, cunctis diebus Pippini regis. Lullus Maguntiam metropolitanam civitatem cum maxima parte Christianorum Fresonum, qui in parochia urbis illius constiterunt, incoluit. Megingodus, venerabilis pater et pastor gregis sibi commissi, civitatem Virzeburg cum suis adjacentiis in sua sorte sale sapientiæ et doctrinæ suæ condidit et custodivit. Willibaldus, electus Dei antistes, episcopatum quod nuncupatur in Hehstedi ^c, in parte proxima nobis Baguariorum; idem in Nordgoe simili modo, ut pius Pater a fundamentis illud erigens melioravit et custodivit. Necnon et germanus prædicti Willibaldi, nomine Winnibaldus, presbyter, magistro meo beato Gregorio valde charus, et ipse locum et regionem suam sancte et feliciter illustravit: qui post obitum suum quid vivens fecerit, magis miraculis ostendit. Sturmi vero venerabilis abbas, unus ex numero illo electorum Dei, quantum profecerit in eremo sua post martyrium sancti magistri, Bocauna silva in testimonio est: quæ prius omnimodis inculta erat ac desertum, nunc autem ab oriente usque ad occidentem, septentrione usque ad meridiem, ecclesiis Dei et electis palmitibus monachorum repleta est. Qui etiam Sturmi abbas hoc meruit privilegium a Deo et sancto magistro præ condiscipulis suis, ut ipsum locum quem magister sanctus elegit ad sepulturam corpori suo, possidere mereretur et initiare,

^a Id factum esse anno 745 aut insequenti, probavimus in Vita sancti Bonifacii, ad lib. II Othloni, cap. 7.

^b Nunc oppidum situm ad Rheni ripam, eo in loco ubi et veteri Rheno profluit Lecca, hic Lagbeki dictus. Beech enim vel Bach, Teutonicis flumen, prænomen Leccam vel Leggam admittit, ut recte Browerus monet.

^c Alii Eicstat appellant. Lege Acta sancti Willibaldi et aliorum hic nominatorum suis locis.

^d Id est novitiis. Lege Haefstenum in lib. IV, tract. 2, disquisit. 1, in Regulam sancti Bene-

et sanctum corpus ejus martyrizatum in eodem suscipere: et in tantum provehere et glorificare eundem locum, ut ante obitum suum de hoc mundo, quadringentorum circiter monachorum, exceptis pulsantibus ^d et aliis minoribus personis, quorum numerus multiplex erat valde in ipso monasterio, posito juxta fluvium Fulda, Pater exstiterit et præceptor. Duo autem ex illis electis Dei, Wigbertus et Burghardus, ante magistrum migrarunt a sæculo. Sed non sunt illi absque palma electionis suæ, dum ad regna cœlestia magistrum præcedere meruerunt, et in regionibus suis pro sanctis Dei habentur et coluntur ab omnibus qui vitam illorum et virtutem cum Deo nosse potuerunt. Cernis, o lector intelligens et diligens, quanta charismata in uno homine fuerint; et quid pauper ille, qui solitarius dudum in Fresoniæ partibus fuerat, per tempus ostensionis suæ fecerit ad fructum Ecclesiæ Dei. Non autem ipse hæc per se potuit, sed secundum Apostolum, *gratia Dei cum eo fecit hæc universa et stabilivit* (I Cor. xv). Igitur quia paululum propter communem laudem discipulorum sancti magistri Bonifacii a proposito itinere narrationis elapsus sum, nunc iterum ad id redeam unde digressus sum.

11. Tunc beatus Bonifacius martyr futurus, in-bentibus religiosis regibus, cum consensu omnis senatus populi Francorum, missus est Romam ordinandus in episcopatum gradum ad Gregorium papam tertium ^e a primo: ibique ei nomen suum modo omnibus notum et divulgatum, simul cum benedictione et gradu episcopatus, ob facundiam linguæ et gratiam labiorum a Deo sibi donatam, inditum est ab apostolico pontifice Bonifacius, qui antea Winfridi vocabulo censebatur. Sicque sanctus vir, et gradu decoratus et nomine, coram omni clero et familia beati Petri principis apostolorum et coram ipso Gregorio papa prostravit se, et oravit, ut propter Deum et amorem sancti Petri ibidem illico in ipsa ecclesia cum supplici devotione pro se flecteret genua omnis clerus qui præsens aderat, et unanimiter omnes orarent Dominum, beatumque Petrum intercessorem invitaret et auxiliatorem orationis suæ, ut bono fine et Deo placabili terminare mereretur et concludere dies suos. Qui etiam omnes, inspirante Deo, unanimiter cum summa devotione inclinantes se coram reliquiis beati Petri principis apostolorum, compleverunt petitionem ejus, sacra oratione et pastoris et gregis fusa ad Deum. Quæ oratio cum sanctis meritis ipsius conveniens quantum valuerit apud Deum

dicti. Quanquam Adelardus abbas Corbeiensis *clericos canonicos monasterii pulsantes* vocat in Statutorum lib. I, cap. 3.

^e Hic duplex menda. Neque enim Bonifacius a Gregorio tertio, sed ab ejus decessore cognomine ordinatus est episcopus; neque primum in episcopali ordinatione nomen accepit Bonifacius: quod utrumque ex sancti Bonifacii Actis constat. Certo alia quædam facta præpostere narrat auctor, ut refutatio pseudo-sacerdotum, supra num. 9, quæ longe post Bonifacii ordinationem facta est.

omnipotentem, testatur sanctum martyrium ejus **A** peractum in diebus senectutis, etiam tunc nimix imbecillitatis corporis sui, dum in decrepita ætate positus, vivere in hoc mundo non valeret diutius. Ecce quomodo sapiens architectus et electus Dei pontifex Bonifacius, non super fluidam arenam humani consilii et superbæ contumaciæ, sed super tutissimam petram divini consilii et apostolicæ humilitatis ædificavit domum suam. Et idcirco, dum venirent flumina humanæ adversitatis ac perturbationis, flarentque venti diabolicæ tentationis et calliditatis, et impingerent in domum ejus, non potuerunt eam movere: quia secundum Domini dictum, fundata erat super firmam petram, quæ petra erat Christus. Noster modo intercessor et certissimus patronus apud Deum consideravit perpendens, in quanto periculo et miseria, humana constituta sit infirmitas. **B** Non in semetipso posuit fiduciam suam, juxta morem superbiorum partis adversæ: sed ad humilitatem apostolicam et filiorum Dei recurrit, in largitatem divinæ misericordiæ et devotam supplicationem Ecclesiæ Dei solidavit spem suam. Sic enim et apostoli Christi, eorumque successores et cohæredes in regno Dei, in omni labore et tribulatione sua, oratione Ecclesiæ Dei sine intermissione adjuti, omnia potuerunt implere quæ eis præcepta erant a Domino. Eia præsules et prædicatores populi Dei, eodem honore et pari gradu in hoc sæculo decorati, aspiciet et intelligite, et assumite exemplum justii hominis: ut cum vocati a Deo et electi ab Ecclesia Dei, non muneribus obcæcati, ad gradum episcopatus et ad regimen sanctum accesseritis, juxta formam ejus vos instituere, fructumque afferre valeatis permansurum in vitam æternam

12. Et in illo quoque itinere, dum sanctus martyr Bonifacius Romæ, sicut superius dictum est, sacro gradu sublimatus est, beatus Gregorius præceptor meus, electo magistro infatigabilis comes permansit; intrans, et egrediens, et pergens ad imperium ejus, sicut semper solebat in omni opere bono. Et non solum in hoc eodem itinere, meritum humilitatis et obedientiæ suæ peregit, ut dignum est juniores subdi senioribus et majoribus suis in omnibus; sed etiam plura volumina sanctarum Scripturarum, largiente Domino, illic acquisivit, et secum inde ad profectum proprium discipulorumque suorum non modico labore advexit domum. Sed et pueros duos cum consensu magistri in discipulatum suum, Marchelmum **A** videlicet et Marcavinum de gente Anglorum, secum inde adduxit. De quorum seniore Marchelmo religiosissimo et sancto viro, ut dignum est, donante Deo, suo loco aliquid plenius dicam. Tunc felix comitatus, magister videlicet sanctus et discipuli ejus electi, et propriis meritis et intercessione omnis cleri ac familiæ sancti Petri commendati Deo et sanctis ejus, reversi sunt domum, crescentes et proficientes ex illo die in omni

opere bono; docentes et instruente in via Dei, quæ ipsi ibant, non solum populum et proceres Francorum: sed etiam ipsos reges religiose salæ sapientiæ divinæ non mediocriter condierunt. Et sic in consensu et unanimitate regum, et cuncti populi per omne regnum Francorum cœperunt quotidie magis magisque detrimenta fieri diabolo, et incrementa Ecclesiæ Dei; hæreticæ pravitates non apparere, et catholica fides in omnibus rutilare, ac religio munda et immaculata longe lateque clarescere.

13. Sed quia adhuc usque communiter et mixtim, nunc de sancto magistro et martyre Bonifacio, nunc de beato Gregorio electo discipulo ejus, modica quæ potui ex magnis, de sancta eorum conversatione ob utilitatem audientium et exemplum futurorum litteris commendare curavi; deinceps specialiter beati Gregorii facta et virtutes, et salutiferæ prædicationis documenta, quibus erudiri licet indignus, et interesse merui ab infantia, paucis aperire non negligam. Et primo, dignum et memorabile opus ab eo evangelice peractum, intimandum existimo, quod de remissione et indulgentia inimicorum mirabili charitate et posteris profuturo exemplo implevit. Fuerunt ei fratres nobiles et eximii de patre generati, et de matre ejus nati alii fratres, et tempore et viribus secundum sæculi dignitatem minores: quibus necesse erat in obsequio esse majorum. Factum est autem, ut aliqui ex majoribus fratribus honorati a rege, mitterentur in longinquiora regna Galliarum; illuc et subsequi, et inhærere necesse erat junioribus. **C** Dum vero post spatium temporis peracti, et parentes visitare placeret et patriam; accepta licentia a senioribus suis, duo uterini fratres præceptoris mei Gregorii cœperunt ire, et propositam carere viam, ut ad Franciam, id est naturale solum, pervenire potuissent. Qui dum irent in via, juvenilli audacia amplius securi quam oporteret, in quadam silva latronum crudeli manu circumdati et occisi sunt. Quod statim tam lugubre nuntium dominos eorum celari non potuit, qui in illis diebus principatum non modicum ipsis in locis habuerunt. Quod ut audierunt, miserunt circumquaque satellites suos, qui eosdem latrones et carnifices exquirent et comprehenderent. Qui et inventi et comprehensi, et ligati statim adducti sunt. Et licet digni haberentur omni pœna, et crudelissima morte interfici; tamen ob reverentiam et amorem fratris eorum domni Gregorii, cogitabant, ut eum aliquid in hoc consolarentur post mortem charorum, si ipsos homicidas et interfectores eorum ad ejus dominium et præsentiam pervenire facerent, ut ad satisfactionem et mitigationem doloris sui, quali vellet morte ipse eos interfici juberet. Quod et fecerunt; duos ex illis præsentari jubentes, carnaliter duntaxat cogitantes secundum stultam sapientiam sæculi hujus, quæ inimicis pie parcere non novit. Ipse vero, ut erat vir spiritalis, doctus a Domino Jesu Christo et sancto Evange-

* Hic est Marchelmus sancti Suidberti episcopi comes ac discipulus, cui spuria de sancto Suidberto commenta tribuntur sub nomine Marcellini.

lio ejus, in quo didicerat scriptum : *Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est (Matth. v)*; spiritaliter eos et gratañter suscepit; cogitans utrinque, et de sua salute sempiterna, et de fratrum interfectorum absolute: exemploque posteris profuturo, et jussit eos absolvi, et balneari, vestibus indui mundis, atque cibis refici. Tunc ad se ductis præcepit dicens : *Ite in pace; et cavete, ut non ulterius tale malum perpetretis, ne deterius vobis aliquid contingat. Et jussit in pace deduci, admonens paterna charitate, ut a cæteris propinquis suis caute se custodirent. Quid nos modici et infirmi ad hæc dicturi sumus, qui nec minimi verbi læsionem absque ultione, ubi facultas suppetit, ferre valeamus? Dum de perfectis talia cognoscimus, pensemus, ubi nostra infirmitas prostrata jaceat, quæ nunquam tale aliquid vel mente concepit: ut flere magis libeat, quam aliquid dicere. Forsitan obtinebunt nobis veniam lacrymæ apud piùm judicem Deum, qui in meritis fiduciam habere non possumus.*

14. Sed et hoc silentio minime tegendum est, quod Marchelino venerabili viro narrante didici, cujus superius memoriam feci: quia post martyrium sancti magistri, a quo per gratiam Christi et meritum sanctitatis ejus omnes confines nationes illuminatæ sunt, ipse quoque B. Gregorius a Stephano apostolicæ sedis præsule et ab illustri et religioso rege Pipplino suscepit auctoritatem seminandi verbum Dei in Fresonia: in qua primus sanctus Willibrordus, cognomento archiepiscopus, in conversione gentis illius inivit rudimenta Christianæ fidei cum discipulis suis. Deinde senescente eo in opere Dei, et stabilito episcopatu in loco qui nuncupatur Trajectum et alio nomine Wiltaburg, et migrante ad Dominum de hac luce, successit sanctus Bonifacius idem archiepiscopus et martyr, quem oculis meis ipse vidi candidum canitie et decrepiti senectute, plenum virtutibus et vitæ meritis. Quo tempore in ejus discipulatu, sicut superius memoravi, B. Gregorius præceptor meus ab ineunte ætate fuerat enutritus, cui et successit a pius hæres ejusdem gentis Fresonum pastor et prædicator ordinatus a Domino et a principibus suprædictis Ecclesiæ Dei. Eademque charitate, sicut et fideli firmitate, qua prædecessores sui, sanctus videlicet Willibrordus archiepiscopus et confessor et Bonifacius martyr atque archiepiscopus, larga et melliflua eruditione populum irradiavit simul cum chorepiscopo et adjutore suo Aluberto^b, qui de Britannia et gente Anglorum veniebat, magnis vitæ meritis pollens: et eadem benevolentia juxta vires Domino studuit animarum lucra acquirere.

15. Quod etiam et in discipulorum multiplici benedictione ditatus est B. Gregorius, nemo dubitat a

^a Non tamen ordinatus episcopus, ut patet tum ex Actis S. Bonifacii, tum ex Observationibus præviis ad hanc Vitam.

^b De Aluberto Gregorii chorepiscopo in commissa

A Deo ei datum fuisse, qui ejusdem electi viri et vitæ meritum pensare voluerit, et pretiosissimum sapientiæ ejus thesaurum investigare. Propterea et hoc dignum esse memoria videtur, qualiter discipulos suos simul cum eis communi vitæ conversando, ut pater filios educarit et dilexerit, singulique tanto charitatis glutino jungeretur, ut apostolicum illud sanctum et præclarum testimonium non tantum ex ore proferret ad ædificationem audientium, sed opere et veritate ad imitandum cunctis ostenderet, quod de vocatione et electione omnium gentium a B. Petro apostolo dictum constat: *Quomodo in omni gente, qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi (Act. x)*. Non enim ex una qualibet gente ejus erant discipuli congregati, sed ex omnium vicinarum nationum floribus adunati; et tanta familiaritate et mansuetudine lætitiæque spiritali illuminati sunt, ut luce clarius daretur agnosci, quia de uno patre spiritali et de matre omnium charitate generati sunt et coadunati. Quidam enim eorum erant de nobillissime Francorum, quidam et de religiosa gente Anglorum; quidam vero et de novella Dei plantatione diebus nostris inchoata Fresonum et Saxonum; quidam autem et de Baguariis, et Suevis, vel de quacunque natione et gente misisset eos Deus: quorum minimus ego sum, modicus et infirmus alumnus. Quibus omnibus undecunque, quasi ad unum ovile collectis, pius Pater et pastor Gregorius et spiritalia nutrimenta doctrinarum et eloquiorum Dei, et corporalia alimenta eadem devotione procuravit et donavit: et ita inspiratus a Deo exarsit in amore et institutione discipulorum, ut nullus pene præteriret dies, quo non primo mane paterna sollicitudine consedens, singulis quibusque venientibus, prout quisque quæsit, pæculum vitæ propinaret, et irrigaret eloquio Dei.

16. Ipsorum quoque discipulorum ejus plurimi tam nobiles erant, tantoque præditi ingenio et doctrina Dei, ut ad arcem episcopatus et merito vocarentur, et venirent; plurimi vero eorum, æqualiter edocti et disciplinati, etsi non tanto gradu sublimati sunt, meritis tamen non erant exigui, sed scientia et charitate Dei eximii. Operæ pretium et dignum esse videtur, ut quoquo modo valeam, singulorum testimonia, suis in locis, et signa charitatis non abscondam. Interim tamen de B. Gregorio, quæ cœperam, pauca de multis, ad profectum audientium proferre conabor: quoniam peccati reus esse pertimesco, si de cognitis, et tam profuturis bonis, vel extrema quædam narrare non incipiam.

17. Erat enim vir ille venerabilis, secundum Sapientiæ dictum, qui post aurum non abiit, nec speravit in thesauris pecuniæ: ideo stabilita sunt bona illius in Deo, et cleemosynas ejus divulgat Ecclesia sanctorum. Noverat utique scriptum; et opere noverat et veritate, non sermone casso: *quia radix est*

Trajectensium cura, plura leges in Actis sancti Ludgeri, infra.

^c Idem testatur Althridus in Vita sancti Ludgeri, num. 8, quos inter numerandos ipse Ludgerus.

omnium malorum cupiditas (I Tim. vi); et idcirco A eam quasi immane præcipitium et inferni foveam exhorruit, et præcavebat in omnibus. Sicut enim cupidi pecuniarum, et avari qui animam suam venalem habent, timent ne prodant et perdant lucra terrena; sic metuit vir ille sanctus, ne forte abscondendo ea et custodiendo perderet cœlestia. Et idcirco quotiescunque auri et argenti in potestatem ejus aliquid devenerat, statim expendere curavit et pauperibus distribuere, ut vir evangelicus secundum Evangelii mandatum faceret et thesaurizaret sibi thesauros in cœlo, ubi nec ærugo nec tinea demolitur, et fures non effodiunt nec furantur (Matth. vi). Et quoniam totam spem suam tam firmiter et expedite collocavit in cœlestibus, nihil eum nocere potuit nec irretire, quod de terrenis et caducis delectabile esse videbatur in mundo. O virum venerabilem et electum, mansuetum et pium, cœlestibus semper intentum, et de caducis et terrenis minus curantem: quod et habitu monstrabat et actu! Nullum in eo locum invenit superstitio vestium et ciborum, non jactantia, et detractio: sed uno eodemque æquali cum cæteris vestimento et victu semper contentus erat: et ex hac linguæ et vitæ munditia foris innotuit, quantæ puritatis dilectione cor ejus interius plenum erat. Ex simplici vero vestimentorum usu atque ciborum, monstravit exemplo auditoribus suis, quod sermone docuit ex præceptis Dei et sanctorum ejus. Nam legerat scriptum beato Petro apostolo admonente: *Non in veste pretiosa* (I Petr. iii): et coapostolo ejus Paulo adhortante didicerat, quoniam *zeca et potus non est regnum Dei; sed justitia, pax, gaudiumque in Spiritu sancto* (Rom. xiv). De potu vero ejus quid dicam? in quo ei tantum erat temperamentum, ut vix unquam, secundum Apostolam dictum, modico vino utetur (I Tim. v), quod non esset aqua mixtum. Et non tantum in semetipso hoc adimplevit apostolicum dictum; sed et omnes sibi subiectos vehementer semper admonuit, ut nunquam ebrietatis malum incurrerent, sed velut inferni foveam præcaverent atque vitarent. Et de vitiorum omnium destructione virtutumque ædificatione in sua prædicatione prophetico illud frequenter proferre solebat: *Posui te ut evellas et destruas, et disperdas et dissipas, et ædifices et plantas* (Jerem. i); volens auditores suos omnes dictum hoc intelligere, quia nunquam virtutum decor et honorum operum ædificium surgit, nisi vitiorum labes et immunditia destruat. Sed et apostolicum illud gloriosum et omni laude dignum testimonium, propter incitamentum charitatis Dei et proximi atque desiderium regni cœlestis, frequentissime in conclusione prædicationis suæ solebat aptare: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se* (I Cor. ii). Sciens igitur prædicator pius his duobus testimoniis, prophetico scilicet et apostolico, intentis auditoribus multum conferri per charisma absconditum Spiritus sancti, quod et prophetam implevit et apostolum; et idcirco tam

sedulo in cœlesti prædicatione sua hoc usus est oraculo et hortamento virtutum.

18. Et quoniam superius uno operis testimonio, quod tam religiose vir Dei Gregorius secundum Dominicam orationem de remissione implevit, multa honorum operum insignia demonstrantur; libet et illud referre, qualiter fecit in quotidiana conversatione sua de omnibus obrectatoribus suis, qui ei aliquando derogabant propriis vitiis instigati: qualiter eos non quasi pro detractoribus exhorruit et odit, sed quasi amicos et adutores semper amavit et adiit; et secundum Psalmistæ dictum (Psalm. xxvii), tanquam surdus eos non audiens, et quasi mutus non aperiens os suum, benigne cum eisdem conversatus est, nihilque eis negavit, quæ amicis impendere debuit. Unde hoc ei, nisi gratia superna largiente, præmunditia mentis egregiæ venire potuit, quod tanquam parvulus tam obliviosus injuriarum, tam tenax virtutum fieri valuit? Sagitta enim sermonis Domini non tantum ejus corporis aures tetigit, sed etiam cordis aures veraciter penetravit, et illuminavit: ubi in Evangelio, parvulo ad se vocato, adhuc rudes apostolos suos, et cum ipsis simul omne hominum genus viam regni cœlorum qualiter intrare debeant admonuit, dicens: *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum* (Matth. xviii). Hoc ergo et cum familiaribus et cum extraneis non semel exercuit, sed assidue, nisi ubi districtio disciplinæ et correctionis inter subiectos aliud exigebat. Sed dum vir iste tam humilis et patiens, pro amore divino tam contemptibilia et suæ personæ indigna et ferre voluit æquanimiter, et potuit; evenit hoc, quod in diebus ejus pene omnibus qui eum noverant incognitum non erat: quia pene omnes hi qui tanto viro honorem debitum impendere noluerunt, ultione divina percussi sunt, et ad cognitionem sui, licet coacti et inviti, reducti ut palam daretur intelligi scire volentibus, quia sub divina custodia fortiter intus protegatur, quamvis interdum ante oculos hominum superbiorum ferre videretur indigna opprobria. Sed qui hoc attendere voluerit et imitari, non mediocriter ei proficiet ad introitum regni cœlestis: dum omnes, qui eandem viam præcesserunt, talia paterentur, secundum dictum et formam apostolorum, qui ibant flagellati a conspectu consilii gaudentes et dicentes, quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum (Act. v).

19. Verum quia inter virtutes maximas opus eleemosynarum ab ipso Domino et Redemptore nostro est ordinatum, et omnes Scripturæ sanctæ Novi Testamenti et Veteris hoc opus salutiferum laudant et glorificant; de largiflua eleemosynarum datione B. Gregorii ad memoriam posteritatis et imitationis exemplum pauca sunt proferenda. Floruit enim vir ille virtutibus aliis multis, sed maxime in eleemosynarum sacra purificatione fuit semper intentus, in tantum ut nihil sibi auri, nihil argenti præter Ecclesiæ necessaria ministeria unquam reservare vo-

luisset. Sed et de alia substantia sua, eadem benignitate largus habebatur et dilatatus, pauperibusque Christo semper proficuus et pius: nihilque sibi ex ea, excepto victu quotidiano et vestitu simplici, voluit reservare, ponens spem suam totam magis in tremendi examinatione iudicii, quam in presenti locupletatione thesaurorum et divitiarum mundi. Ideoque tam facile pro amore Christi omnia largiri potuit quæ habebat, ex cujus ore et exemplo eadem didicerat quæ faciebat: *Quod superest vobis date eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi). Consideravit eadem fide et charitate sanctos Patres in Veteri Testamento a Deo donatos, eadem spe remunerationis sempiternæ de eleemosynarum operibus fructuosus semper fuisse sollicitus. Unde et in psalmo sanctus Propheta pro beatitudinis testimonio hujus operis devotionem posuit dicens: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem: in die mala liberabit eum Dominus* (Psal. xi). Sed et alius propheta de eodem opere sancto laudabiliter canit et dicit: *Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum* (Eccl. iii). Dominus quoque ipso pro hoc opere in die tremendo sanctos suos gratia sua et benedictione sempiterna effert et extollit dicens: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi: quia esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; nudus fui, et operuistis me, etc.* (Matth. xxv). Talia B. Gregorius de utroque Testamento, in quibus doctissimus erat, intelligendo et penetrando præcepta et divinam Scripturam, legem vertit in opera: et non auditor obliviosus factus, sed factor operis, in lege Dei semper erat. Eia milites Christi, audite et intelligite, et assumite exempla Patris hujus rectissima et præclara, ut vobis etiam adhuc in corpore viventibus, et intuentibus ac diligentibus ea, inde crescat gratia Dei, largiens vulnerum nostrorum remedia, unde illi creverunt tantarum virtutum ornamenta.

20. Talibus successibus et vitæ meritis beatus abbas meus et præceptor Gregorius, dum semper in melius crescendo proficeret, et prope jam ad septuaginta annorum ætatem tam charus Deo quam cunctis hominibus perveniret; adfuit dies, in qua militem suum Dominus adhuc meliorando subvehere vellet ad sublimiora, et remunerationis ei præmia largiri, quæ meritis ejus debebantur et operibus fructuosus. Tactus itaque est ea molestia corporali in sinistro latere, quam paralyzin medici vocant: et crescente eadem molestia et ingravescente per dies singulos, secundum Scripturæ testimonium, flagellavit Deus filium suum in hac peregrinatione (Hebr. xii), quem e vicino erat recepturus ad patriam cælestium mansionum; tribus enim annis ante obitum suum, arreptus est illa infirmitate. Sed erat languor talis, ut in primis vix ambulare posset, vel manu deduci ad pro-

A fectum proprium et subditorum suorum, et loqui quæ ad ædificationem pertinebant. Quod utique agere non est oblitus; sed sicut semper solebat, tradere non destitit auditoribus suis libros divinæ legis et monita salutis æternæ. Nam et condiscipulis melioribusque meis in eadem molestia plures tradidit libros; et mihi modico Ludgero librum sancti Augustini tradidit, quem Enchiridion, id est Manuale, ipse nuncupavit

B 21. Hæc ita agendo beatus homo Gregorius, a profectu spiritualium successionum in ipsa ægritudine sua nunquam desinendo, auxit per singulos dies sanæ mentis sapientia, licet imbecilli corpore, quod sibi suisque ad ingressum regni cælestis et gaudium proficeret sempiternum. Tertio tandem anno inchoatæ ægritudinis, quasi auri more quod per ignem transiit, corporis fatigatione purgatus ad id pervenit, ut ubicunque opus erat, inter discipulorum manus portare necesse esset. Et nec tunc quidem vir venerabilis ab opere Dei unquam cessavit: sed aut divinos libros legere coram se, aut pro eadem mentis suæ exercitatione ad cælestia psalmos cantare assidue fecit: sicque ad extrema perducto imbecilla membra corporis, quæ jam tunc lecto semper sustentare necesse erat, candida facta sunt ac nitida ad instar lactis vel lanæ albæ, ut innotesceret videntibus in quanta munditia spiritus intus haberetur coram oculis Dei. Tunc cœperunt conqueri et contristari qui ibidem adfuerunt utriusque sexus necessarii amici, tam de ejus transitu citius imminente, quam de tardatione electi filii ejus Albrici, in quo totius domus a spes magna incubuit: qui tunc temporis in Italia erat regali servitio occupatus; et nemini notum quando esset venturus. Hæc audiens Pater Deo dilectus Gregorius, cœpit condolere mœrentibus, de seipso securus, et de filio sollicitus: et consolatus eos cœpit, sicut frequenter sanus corpore ante solebat inter communia colloquia, propheticum illud proferre ac dicere: Nolite timere, non transibo, inquit, antequam ipse veniat. Quod quam veraciter spiritui prænosceret, rei probavit eventus. Nam triduo vel quadriduo ante transitum ejus, venit diu optatus et electus filius ejus Albricus inopinatus, cunctis nescientibus, excepto Patre spiritali, qui ejus adventum D longe ante prædixit.

22. Tunc continuos illos tres dies aut quatuor in communi utilitate et totius familiæ salubri negotio dum ducerent, sano sensu quæcunque desiderabant invicem conferentes; venit ei dies extremus mortalitatis hujus, ad ingressum regni et perpetuæ salutis prædestinatus. Circumsteterunt eum discipuli ejus, desiderantes adhuc quamvis infirmum Patrem diutius secum habere, et de eo optando dicere ad invicem: Non moritur hodie, non moritur hodie. Ipse vero, viribus assumptis, quibus valuit: *Rodie, inquit, volo licentiam habere.* Et his dictis, jussit se ante

* Nempe stirpis ac generis sui, ex quo prodiit Albricus in commissa Trajectensium cura post Gregorium successor, at episcopus, ut ex Actis sancti

Ludgeri constat, ubi Albricus Gregorii nepos dicitur.

oratorium sancti Salvatoris a discipulis portari, et ostium aperiri: ibique oratione facta et communionem sacri corporis et sanguinis Domini accepta, aspiciens ad altare, mente cœlestibus intentus, ad

* Anno scilicet ætatis 75 (nam septuagenarius paralyti correptus, tribus annis superstes vixit ex num. 20), Christi vero 781. Siquidem annum quintum decimum agens, Bonifacio adhærere cœpit anno 722 ex notatis num. 4. Diem signat Molanus in Additionibus ad Usuardum VIII Kalend. Septemb. In Annalibus Leodicensibus a Willelmo Heda citatis sepultus dicitur Gregorius cum matre sancta Wastrade in Susterensi B

Dominum perrexit *, cui tanto tempore sincere mente servivit, præstante eodem Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

cœnobia nobilium virginum Benedictinarum diocesis Leodicensis. Repugnat Joannes de Beka in Albrico, quem in æde sacra S. Salvatoris (quæ tum primaria erat Trajecti ecclesia ex dictis in Observationibus ad Vitam S. Willibrordi) Gregorio consepultum fuisse affirmat. Sane in oratorio S. Salvatoris extremum spiritum reddidisse perhibetur supra.

APPENDIX.

ACTA SEU VITA SANCTI LUDGERI

AUCTORE ALTRIDO EPISCOPO MONASTERIENSI.

(Apud Leibnitz, Script. rerum Brunswic.)

INDEX CAPITUM.

De persecutione Vursingi.
De expulsionem ejus.
Quomodo Radbod tentavit revocare illum.
De obitu Pippini.
De obitu Vursingi.
De nativitate Liasburge.
Quomodo Liasburge de periculo mortis erepta sit.
De nativitate S. Ludgeri.
De industria ejus.
De adventu Aluberti, et qualiter una cum Ludgero trans mare rediit.
Quomodo iterum S. Ludgerus transmarina petiit.
Quomodo S. Ludgerus ad patriam rediit.
De adventu S. Liasvini.
De obitu S. Liasvini.
Quomodo S. Ludgerus in Fresia idola destruxit.
De ordinatione Albrici et S. Ludgeri.
Qualiter S. Ludgero gubernacula plebium revelata sint.
Qualiter S. Ludgerus in Effresia docuisset.
Versus Joseph ad S. Lud.... (Cætera hujus indicis desunt.)

PROLOGUS AUCTORIS.

1. Alfridus Dei gratia episcopus dilectis fratribus et monachis in cœnobia S. Salvatoris et S. Patris Ludgeri Domino servantibus in Christo.

Petitioni vestræ idcirco consensum præbui, quia charitati vestræ nihil denegare potui. Postulastis igitur crebris precibus, ut de Vita S. Patris Ludgeri aliquid scribere studerem, quatenus tam veneranda illius exempla multis ad ædificationem proficerent. Ad quod studiosum opus peragendum, quamvis imparem me esse, et scientia et doctrina debilem scirem, tamen charitate cogente ad illud scribendum animum appuli, quia nefas putabam tanti viri latere virtutes. Cum beati Gregorii ad indagationem sacri verbi sonus dicat: Sunt nonnulli, quos ad amorem cœlestis patriæ plus exempla quam prædicamenta incendunt. Fit vero plerumque animo duplex adju-

torium in exemplis Patrum. Exempla etiam et actus sancti Ludgeri ideo plene comprehendere nequeo, quia non ea visu, sed auditu didici, illis attestantibus, qui ab infantia illum noverant. Hildigrimo scilicet episcopo fratre ejus, et Gerfrido episcopo nepote ejus, nec non et venerabilibus ejus presbyteris Aluberto, Atingo et Thiatbaldo. Virtutibus igitur multis atque signis, quæ per illum Dominus operatus est. per negligentiam prætermisissis, ea sola huic libello inscribi feci, quæ una vobiscum aut visu deprehendi, aut facta certe cognovi.

INCIPIT VITA.

2. Vitam sancti Ludgeri scripturus, ratum duxi altius repetendam, ut quibus in hoc sæculo sit parentibus editus, evolam. Fuit in diebus Radbodi regis Fredsonum vir quidam nobilis in ea gente Vursingus nomine, cognomento Ado; qui quamvis fidem sanctæ Trinitatis nondum sciret, erat tamen adjutor pauperum, defensor oppressorum, in judicio quoque justus. Et quia gens illa eo tempore in errore infidelitatis erat excæcata, multi multa injusta a rege et ab ejus ministris sunt perpassi. Alios enim rex idem insidiando necaverat, et hæreditates eorum possidebat, et nihilominus sibi hæreditates eorum vindicabat. Sed vir præfatus se minime subtrahens, quominus veritatem coram rege et ejus principibus defenderet, nullius personam in judicando juste, et amplectendo veritatem respiciebat. Qua de re contigit, ut magnas a rege crudeli insidias pateretur, ita ut juberet illum callide interfici, et facultates suas tolli. Quod lethale consilium illi continuo unus ex consiliariis regis nuntiare curavit, eo quod a pluribus diligeretur.